

Læring på biblioteket – hva' er meningen?

Af Anne-Marie Hybschmann

Forsommerens store oplevelse var konferencen i Aalborg: Learning, innovation and the use of innovation, d. 1. – 2. april 2008 med Aalborg Universitet og Aalborg Universitetsbibliotek som arrangører. Indholdet på den internationale konference må formodes at være af så stor interesse og betydning for forskningsbibliotekernes undervisere, at det fortjener at komme ud til en lang større offentlighed.

Anne-Marie Hybschmann
Bibliotekar
Syddansk Universitetsbibliotek
amhy@bib.sdu.dk

Med andre ord har jeg ros til arrangørerne for et velforberedt og velgennemført arrangement, der via en forfriskende blanding af oplæg, gruppe-diskussioner og ”innovative” eksperimenter i fællesskab gav alle deltagerne ny inspiration og stof til eftertanke. Artiklen er et sammendrag af nogle af de spændende oplæg, tilføjede mine egne kommentarer undervejs. Jeg er nemlig selv én af interessenterne – i egenskab af undervisende bibliotekar på et forskningsbibliotek!

Indledningen var en velkomst ved overbibliotekar Niels-Henrik Gylstorff, der samtidig skitserede konferencens formål: at sætte fokus på livslang læring og hvordan forskningsbibliotekerne kan medvirke til at forberede de studerende til en fremtid i komplekse og videntunge produktioner og jobs.

Samfundet og virksomhederne, konstaterede han, stiller i dag krav om borgernes evne til at skabe innovation; spørgsmålet er således, hvordan bibliotekerne kan understøtte udviklingen af en videnafhængig økonomi via et større fokus på de studerendes læring til innovation, frem for den mere traditionelle undervisning i færdigheder omkring søgning efter information.

Konferencens oplægsholdere repræsenterede en lang række af kompetente folk fra universiteter, forskningsbiblioteker, erhvervslivet foruden ”kuldfigurer” indenfor ny læring og pædagogik, for de indviede kan nævnes f.eks. Lars Qvortrup, Jannica Heinström og Carol Kuhlthau!

AUB formåede – sammen med Aalborg Universitet, på overbevisende facon at præsentere sig som et ”reformuniversitet” i front. Med to oplæg af henholdsvis sekretariatschef Niels Maarbjerg Olesen fra Det Naturvidenskabelige Fakultet og professor Palle Rasmussen fra universitetets Afdeling for Uddannelse, Læring og Filosofi blev universitetets succes forklaret med dets:

- Engagerede og kompetente lærere og forskere.
- De tværfaglige kompetencer.
- Viden om hvor information kan findes.
- Undervisning med teori og praksis i kombination.

Uddannelsesmodellen via pensumplaner er beregnet på at fremme de studerendes tilegnelse af evne til innovation og entreprenørskab i og med:

Problembaserede studier: Den studerende vælger og formulerer et problem ud fra en undervisningsramme, der er baseret på viden skabelige og professionelle rammer.

Projektorganiserede studier: De studerende arbejder med problemer, der gør brug af et bredt spektrum af kilder, metoder og teorier. Arbejdet dokumenteres i en rapport og udgør fundament for en mundtlig eksamen ved afslutning af semester.

Studier i samarbejde med andre: De studerende forventes i almindelighed at arbejde i grupper. Universitetet tilbyder rum til projektarbejde.

Lærerrollen som en ”konsulent”: Undervisningen involverer læreren som rådgiver for de studerende omkring problemanalyse og problemundersøgelse, ligesom omkring vurdering og prioritering af de studerendes resultater undervejs.

Personlige kompetencer

Ligeså megen vægt, som der lægges på de studerendes tilegnelse af faglige kompetencer, tillægges udviklingen af personlige kompetencer, hvor det ud over tværfaglige samarbejdsevner især er evner for innovation og kreativitet, man ønsker at fremme. Her nævntes:

- Personens evne til at overføre og kombinere viden.
- Personens evne til ”balanceret autonomi”.

- Personens evne til at fokusere på et problem, at have selvdisciplin.

Dette samtidig nævnt som karakteristika for en fremtidig entreprenør – eller intraprenør – med virke i private eller offentlige virksomheder.

Det er vel at mærke ikke kun samfundet og erhvervslivet, der interesserer sig for de personlige kompetencer, det gør universiteterne og forskningsbibliotekernes undervisere også. Universiteterne formodentlig for at finde forsker- og innovatørgenet i studentermassen, forskningsbibliotekerne for at kunne individualisere og målrette undervisningen mhp. effektivisering af de studerendes udbytte af undervisningen og dermed undgå at tabe talenter på gulvet. Dette var således mit indtryk fra oplæggene af forskerne Jannica Heinström og Carol Kuhlthau, begge fra Rutgers University i USA.

Psykologen Jannica Heinström udgav i 2002 sin PhD-afhandling om tre forskellige typer af informationssøgere på forskningsbiblioteket – jeg tror, vi alle genkender typerne (også fra AUB’s SWIM!), som Heinström har benævnt: ”Fast surfers, broad scanners and deep divers”. Pointen heri, som hun gentog i sit oplæg, er:

- At det er personlighed og holdning til studiet, der påvirker de studerendes informationsadfærd.
- At de psykologiske aspekter derfor er vigtige at overveje omkring de studerendes læring og informationssøgning.

Som definition på personlighed nævnte Heinström et mønster af karakteristiske tanker, følelser og adfærd, som adskiller en person fra andre, og som varer ved over tid og uanset situation.

Blandt væsentlige dimensioner, der bestemmer personligheden, nævnte hun:

- Emotionel stabilitet vs. ustabilitet.
- Udadvendthed vs. indadvendthed.
- Åbenhed for nyt vs. konservatisme.

Forskningsbibliotekerne er ikke mere uafhængige institutioner, men opfatter sig i dag som en integreret del af deres moderinstitutioner, som de også er økonomisk afhængige af: Hvad der er universitetets mål, er entydigt blevet forskningsbibliotekets mål.

- Fokuseringsevne vs. ”overfladiskhed” (easy-goingness).

Tilsvarende med de studerendes attitude til at studere som varierende mellem:

- Overflade: motiveret udefra, bundet til pensum.
- Dybde: motiveret indefra, præget af lyst og interesse (engagement).
- Strategi: målrettet, arbejder organiseret.

Hvorvidt den studerende er pensumstyret eller ”autonom”, kan sammen med hans/hendes personlighed være afgørende for, om vedkommende udvikler sig til en reproduktør af viden frem for til den ønskede innovatør.

Det samme mønster genfindes i persontypernes adfærd i forbindelse med søgning efter information:

Fast surfers:

- Er dovne og overfladiske i forhold til håndtering af information.
- Går efter materiale, der er let tilgængeligt.
- Har problemer med kritisk evaluering af kilder og bedømmelse af relevans.

Broad scanners:

- Foretager en bred informationssøgning (båret af en bred interesse).
- Foretager kritisk analyse, men er også...
- Tilbøjelig til lidt tilfældig informationstilegnelse.

Deep divers:

- Sætter informationssøgning i system.
- Udviser energi og vedholdenhed.
- Er kvalitetsbevidste omkring information.

Herfra er det ikke svært at konkludere, at det nok er broad scanners og deep divers, der via deres mix af engagement i studiet, vedholdenhed, systematiske tilgang til arbejdsprocessen samt fokuseringsevne, har det bedste potentiale for gennemførelse af studierne med et godt resultat.

Fast surfers derimod kan vække bekymring – om det skyldes u hensigtsmæssige træk ved personligheden eller blot umodenhed, så må de formodes at have en større risiko for at klare sig dårligt eller droppe ud fra et længerevarende studium på et universitet.

Fælles for alle typerne er imidlertid, at de i studieprocessen behøver en differentieret støtte alt efter de faglige og personlige forudsætninger, de har.

Læring i det 21. århundrede

Carol Kuhlthau har en forskerbaggrund indenfor ”library and information science” og er ophav til modellen for informationssøgningsprocessen som påvirkende såvel den søgendes følelser, tanker og handlinger. Som en naturlov medfører informationsprocessen følelsesmæssige op- og nedture. Pointen er vel at mærke, at gribes opgaven rigtigt an, og søgeren gradvis får gennemlevet de forskellige faser i processen – fra usikkerhed og måske panik til efterfølgende lettelse (aha-oplevelse), så kommer belønningen i form af større viden og forståelse af sammenhænge.

I sit oplæg: ”*Learning in the 21st century*” nævnte Kuhlthau følgende behov som værende væsentlige for de studerendes udbytte i forbindelse med en informationssøgningsproces:

- At kunne trække på livserfaring, allerede tilegnet viden.
  - At kunne drage læring ud fra mange forskellige informationskilder.
  - At kunne uddrage en dybere forståelse for sammenhænge.
  - At kunne udvikle kompetence og ekspertise.
- Bibliotekarens rolle er følgelig at støtte den studerende vel igennem søgeprocessen via ”guided inquiry”, hvilket omhandler en planlagt og målrettet intervention på rette tid og sted.

Carol Kuhlthau understregede endelig vigtigheden af, at den studerende har forståelse for, at det i forbindelse med at søge efter information ikke er målet, der er altafgørende, det er ligeså meget (lærings-)processen undervejs.

Den studerendes læreproces

Fra Kuhlthau igen en ”rød tråd” til ”*Intervening in the student’s learning process*” – et oplæg holdt af to forskningsbibliotekarer, Maria-Carme Torres og Therese Skagen, fra Universitetsbiblioteket i Bergen.

Også i Bergen ser man som sin opgave sammen med universitetet at forberede de studerende til det professionelle liv og livslang læring. Heri blev de studerendes behov i forbindelse med informationskompetence nævnt som flg.:

- Tilegnelse af kompetencer til at fremskaffe og overføre viden.
- Tilegnelse af kompetencer til at løse autentiske og selv-styrede problemer.
- Tilegnelse af kompetencer til at håndtere usikkerhed og ændringer.
- Tilegnelse af kompetencer til samarbejde, kreativitet og innovation.

En pointe var således, at hvis bibliotekerne skal være kapable til at støtte den studerendes tilegnelse af forskerkompetencer, så kræver det:

- En ændring af bibliotekarrollen i retning af at påtage sig rollen som konsulent og coach.
- En øget fokusering på læring af informationskompetence, dvs. at fremme kompetencer og processer, der støtter læring som en vane for livstid (kritisk tænkning, problemformulering, informationssøgning).

At bibliotekarrollen med andre ord ikke indebærer at være ekspert og give svar, men i stedet at lære den studerende at forstå ”at indramme” og løse egne problemer!

Hvordan et dansk forskningsbibliotek i praksis har grebet brugerundervisningen an efter de nye læringsprincipper, kunne Karen Harbo, bibliotekar og udviklingskonsulent på ASB Library i Århus give en orientering om. Igen var det ønsket om at støtte alle universitetets aktiviteter mhp. at fremme innovationskulturen og brugernes informationskompetence, der var drivkraften.

På ASB Library er praksis i dag et tæt samarbejde med universitetet ikke mindst omkring undervisningens sammenhæng med universitetets curriculum.

Bibliotekets undervisning målrettes ikke kun de nye studerende, men følges op med tilbud også for videregående studerende, der skal i gang med at skrive deres afhandling.

Jeg må konstatere, at der i universitetsverdenen, såvel nationalt som internationalt, arbejdes på fuld tryk for at opfylde opgaven omkring medvirken til samfundets fordring om udviklingen af velfærd baseret på en bæredygtig vidensøkonomi.

Fokus ligger i dag på formidling af metodiske færdigheder, frem for instrumentelle og at give brugeren hjælp-til-selvhelp omkring egen læring.

Der lægges vægt på at fundere undervisningen på læringsteori, hvor undervisningen tilrettelægges ud fra en dialog med og involvering af de studerende, man arbejder værkstedspræget og med forventning om de studerendes eget "hjemmearbejde". I undervisningen for de videregående studerende inddrages også introduktion til Refworks.

Dette har man i Århus kun gode erfaringer med – både målt ud fra de studerendes udbytte og bibliotekets medinddragelse i universitetets akademiske miljø.

Professionaliseret undervisning

Hvad har jeg så som deltager i konferencen lært af det? Jeg må konstatere, at der i universitetsverdenen, såvel nationalt som internationalt, arbejdes på fuld tryk for at opfylde opgaven omkring medvirken til samfundets fordring om udviklingen af velfærd baseret på en bæredygtig vidensøkonomi.

På forskningsbibliotekerne er undervisningen blevet professionaliseret, vi er blevet vidende om, hvad vi gør og hvorfor – vores undervisning er blevet forskningsbaseret og søges tilrettelagt efter brugernes behov.

Samtidig er der sket et skred i forskningsbibliotekernes opfattelse af sig selv, ligesom bibliotekarrollen også er i en forandringsproces. Forskningsbibliotekerne er ikke mere uafhængige institutioner, men opfatter sig i dag som en integreret del af deres moderinstitutioner, som de også er økonomisk afhængige af: Hvad der er universitetets mål, er entydigt blevet forskningsbibliotekets mål. Vi har således ligeså stor interesse i, at forskningsresultaterne er i verdensklasse, og at vore studerende gennemfører uddannelsen og får et godt afsæt til deres videre liv.

Fortidens bibliotekar oplevede sig som formynder eller som facilitator, der enten pr. definition var eksperten eller stillede sig tilfreds med at stille de rette rammer og materialer til rådighed for borgeren. Borgeren blev i øvrigt som regel spist af med dét, bibliotekaren selv mente tjente denne bedst.

Den nye bibliotekar påtager sig i stedet den mere udfordrende opgave (der i øvrigt ligner underviserens opgave på universitetet!) at fungere som konsulent og coach, hvor det langt mere drejer sig om at hjælpe nye idéer frem. Fokus ligger i dag på formidling af metodiske færdigheder, frem for instrumentelle og at give brugeren hjælp-til-selvhelp omkring egen læring.

Overført til mit eget univers som bibliotekar og underviser på et forskningsbibliotek hilser jeg den nye procesorienterede pædagogik velkommen – jeg tror, at den svarer til nutidens behov!

Den mere traditionelle bibliotekspædagogik anvendt i forbindelse med biblioteksintroduktioner og undervisning i emnesøgning, hvor indholdet er fakta og praktisk paratviden, kan den ikke overflødiggøre. Vi har stadig behov for at præsentere forskningsbiblioteket for nye brugere og de informationsressourcer, vi tilbyder via webben og databasers søgeteknik.

Det nye er, at stadig mere vægt lægges på mere procesorienteret undervisning sammen med en faglig underviser foruden tilbuddet: Book-en-bibliotekar.

Book-en-bibliotekar

Book-en-bibliotekar er en oplagt måde at møde den studerende på i en ligeværdig og (som oftest) gensidig læreproces. Dens styrke er, at vi her møder den studerende på det tidspunkt, hvor han/hun er gået i stå i sin informationssøgning og selv oplever et behov for hjælp, det foregår på den studerendes eget initiativ. Som årsag til henvendelsen ser vi typisk, at den studerende ikke er helt afklaret omkring sin problemstilling og problemets afgrænsning og/eller ikke har overblik over informationskilder af relevans. Det er ofte her vi møder en studerende i panik. Det er hermed også på det tidspunkt, det er muligt for bibliotekaren at intervenere som konsulent eller coach.

Personligt er min fremgangsmåde, at jeg sætter god tid af til "interview", hvor jeg efter

afklaring af præmisser hurtigt spiller bolden over til den studerende. Det er nemlig den studerende, der skal sætte ord på sit problem og gøre mig forståelig, hvad sagen drejer sig om. Jeg spørger til afgrænsning, og hvad der forinden er gjort, og hvilke idéer vedkommende selv har vedr. mulige kilder til information. Oplysning om opgavens omfang og den tid, der er afsat til opgaven, får jeg afklaret undervejs.

Først herefter kan vi sammen diskutere, hvordan problemformuleringen kan gøres søgbar og begynde at lægge en indledende strategi.

Sagt med det samme: Book-en-bibliotekar er et ressourcekrævende tilbud, der kræver en anden og ikke mindre forberedelse end til traditionel undervisning. Her er det den eller de studerende og deres opgave, der er i centrum, og ofte drejer det sig om et emne, man ikke på forhånd har viden eller indblik i. Brugt efter hensigten er det vel at mærke begge parter, der møder forberedt til samtalen, altså både studerende og bibliotekar!

I Book-en-bibliotekar er det den studerende, der er den faglige ekspert og ikke bibliotekaren. Faktisk er det en fordel, at bibliotekaren ikke er det – så kan man nemlig med fuld ret stille alle de "dumme" spørgsmål, der er gode at have med i en afklaringsproces.

Bibliotekariske kompetencer

Efterspurgte bibliotekariske kompetencer er professionel viden om information og gode kommunikative kompetencer, evne til at lytte, at spørge ind og opfange pointer, evne til at samarbejde tværfagligt og indgå i en ligeværdig dialog.

Overført fra konferencens budskab kan vi endelig spørge os selv, om vi bibliotekarer har kompetencerne, lysten og overskuddet til at være innovative og slippe kontrollen – tør vi i mødet med brugeren sætte vores egen faglighed og personlighed i spil?

Yderligere information om konferencen kan findes på:

www.learningobjectweb.dk/uk/Programme.html

Uddannelsesmodellen via pensumplaner er beregnet på at fremme de studerendes tilegnelse af evne til innovation og entreprenørskab.